

СУЧАСНИЙ СТАН ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОЇ МЕРЕЖІ БАСЕЙНУ р. ТУРІЯ

Ключові слова: природно-заповідні території, природно-заповідний фонд, коефіцієнт заповідності, коефіцієнт інсуляризованості, щільність об'єктів ПЗФ

Постановка наукової проблеми та її значення. Розвиток промисловості та сільськогосподарського виробництва, інтенсивне будівництво, розширення мережі шляхів сполучення, осушення болотних масивів і заболочених частин річкових долин, розорювання всіх придатних для сільськогосподарського обробітку земель, зменшення лісових площ призводить до значних змін стану природних комплексів, впливає на екологічну рівновагу, видовий склад фауни та флори різнорангових геосистем. Процес трансформування природних геосистем триває, зміни набувають дедалі більших масштабів. Тому вже сьогодні необхідно вжити заходів щодо збереження природних ландшафтів, їхніх компонентів, біорізноманіття і георізноманіття, аби в найближчому майбутньому реалізація концепції сталого розвитку дала позитивні результати.

Однією з форм охорони навколишнього середовища є заповідна справа – комплекс організаційних, правових, наукових, економічних і виховних заходів, спрямованих на збереження унікальних і типових ландшафтів чи окремих їх компонентів та природних об'єктів (видів рослинного і тваринного світу, насамперед рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення та занесених до Червоної книги, геологічних, водних та геоморфологічних утворень тощо). Вирішення цього завдання дозволяє оптимізувати стан навколишнього середовища, покращити умови проживання і життєдіяльності людини, раціонально використовувати природну спадщину у наукових, природоохоронних, рекреаційних та інших цілях.

Перспективним у плані заповідання є поліський регіон, оскільки останній багатий на рідкісну флору і фауну, мальовничі краєвиди, цікаве поєднання лісових, лучних, водно-болотних та озерних комплексів. Необхідність заповідання поліських геосистем пояснюється ще й активним антропогенним втручанням – меліоративними роботами, проведеними у ХХ ст. Не є виключенням у цьому відношенні і басейн р. Турія. Оскільки басейн – геосистема, в якій існують тісні взаємозв'язки між природними компонентами навколишнього середовища завдяки колообігам речовин, енергії та інформації, то застосування басейнового підходу до вирішення природоохоронних завдань вважається актуальним і доцільним [15 та ін.].

Мета і завдання статті. Метою даної роботи є вивчення просторового поширення, історії формування, структури природно-заповідного фонду (ПЗФ) басейну р. Турія, аналіз проблем і перспектив оптимізації його функціонування. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: 1) проаналізувати теоретико-методологічні засади заповідної справи, законодавчу базу її формування в Україні; 2) оцінити природні умови басейну р. Турія як базису формування природно-заповідного фонду; 3) проаналізувати фондові матеріали Державного управління охорони природного навколишнього середовища у Волинській області щодо організації об'єктів ПЗФ в регіоні; 4) використовуючи ці матеріали, а також топокарти, картосхеми розподілу територій держлісгоспів, які знаходяться в басейні р. Турія та польові дослідження, виділити природно-заповідні об'єкти досліджуваного водозбору; 4) дати характеристику сучасного стану природно-заповідного фонду басейну; 5) виявити й охарактеризувати проблеми і перспективи оптимізації функціонування природно-заповідних територій досліджуваному басейні.

Стан вивчення проблеми. Вже майже чотири десятиліття існує своєрідна мережа природно-заповідного фонду на території Волинської області. Спочатку серед ПЗФ домінували переважно дрібні об'єкти, частіше пам'ятки природи, менше заказників. У 1977 р. було видано першу брошуру „Заповідні об'єкти Волинської області” (склав Й. Романюк). Пізніше, в 1979 – 1984 рр., було утворено низку великих за площею територій ПЗФ, зокрема, Шацький національний природний парк та ряд гідрологічних заказників. У 1987 р. було видано другу брошуру „Природно-заповідний фонд Волинської області” (склав Й. Романюк). У 1987 – 1990 роках не було створено жодного об'єкту ПЗФ, а з 1991 р. наступив новий період у формуванні природно-заповідного фонду, чому сприяла поява Закону України „Про природно-заповідний фонд” (16.06.1992р.) [7; 12].

Питання формування та розвитку природно-заповідного фонду на теренах Волинської області висвітлено у працях Т. Андрієнко, В. Бенедюк, О. Грицай, А. Грицюка, О. Димшиць, Н. Жерш, І. Залеського, К. Зубчук, Ф. Зузука, Н. Карпенко, З. Карпюк, Г. Коваль, І. Ковальчука, Р. Козлюка, В. Коніщука, С. Кравчук, В. Кудрик, С. Кукурудзи, В. Матейчика, В. Мельник, О. Міщенко, В. Нагальюка, В. Найди, В. Павлова, Т. Павловської, О. Пащук, О. Прядко, Н. Тарасюк, Ф. Тарасюка, В. Трохимука, В. Тутейка, Л. Федік, О. Харів, М. Хими́на, Л. Черчик, П. Яценка та інших [2; 8; 14].

Теоретичні засади формування та розвитку мережі природоохоронних територій відображені у публікаціях Т. Андрієнко, В. Барановського, В. Брусака, В. Гетьмана, М. Голубця, М. Гродзинського, Ю. Зінька, В. Пащенко, М. Поповича, С. Поповича, К. Ситника, С. Стойка, О. Топчієва, Ю. Шеляг-Сосонка, П. Шищенка, П. Царика, А. Шлапака та ін., а також у низці національних та міжнародних нормативних документів екологічного спрямування [2; 4; 5; 8; 10; 11; 13–16].

Матеріали й методи досліджень. Для вирішення поставлених завдань використано матеріали Державного управління охорони природного

навколишнього середовища у Волинській області, Волинського центру з гідрології та метеорології, топографічну цифрову карту Волинської області масштабу 1:200000, картосхеми розподілу територій ДП „Володимир-Волинське ЛМГ”, ДП „Камінь-Каширське ЛГ”, ДП СЛАП „Камінь-Каширськаагроліс”, ДП „Ковельське ЛГ”, ДП „Ратнівське ЛМГ”, ДП „Турійське ЛГ”, дані власних польових обстежень, літературні й інтернет-джерела.

Створення картосхеми просторового розподілу об'єктів ПЗФ басейну р. Турія здійснювалося з використанням комп'ютерних програми *MapInfo Professional 5.0* та *CorelDRAW X3*. Крім картографічного моделювання, у роботі використано такі методи як порівняльно-географічний, математичний, графічний, статистичний, аналітичний тощо.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Турія – річка в центральній частині Волинської області, права притока Прип'яті. Довжина річки – 202 км, площа водозбору – 2900 км², падіння – 0,92 м/км. Турія бере початок з джерел на дні осушувального каналу на відстані 2 км південніше від с. Затурці Локачинського району. Тече в основному з півдня на північ. Долина слабо виражена, її схили зливаються з прилеглою місцевістю, лише на окремих ділянках вона трапецієподібна, шириною 200 – 600 м, з крутими, випуклими схилами висотою 4 – 12 м. Русло у верхній течії нерозгалужене, переважно пряме (біля м. Ковеля каналізоване), в нижній течії – помірно звивисте і розгалужене, острови невеликі і розташовуються через 0,5 – 2 км [3].

Протікає вся річка в межах Волинської області поблизу сіл Затурці, Маньків, Холопичі, Озютичі Локачинського району, Ревушки, Руда, Гайки, Турічани, Дуліби, Кустичі, смт. Турійськ, с. Задиби Турійського району, м. Ковель, сіл Бахів, Гішин, Доротище, Заріччя, Воля, Личини, Тойкут Ковельського району, сіл Датинь, Велимче Ратнівського району, Ставище, Бузаки, Мостище, Мельники-Мостище, Хотешів Камінь-Каширського та Щитинь Любешівського районів [1].

Геоморфологічні особливості басейну Турії зумовлені наявністю флювіальних (русла річок різних типів, стариці, прируслові вали, піщані гряди, поверхні заплав, надзаплавних терас), еолових (дюни, горбисті піски), біогенних (болота, торфовища), лімногенних (озера різних типів та розмірів), льодовикових, водно-льодовикових (ози, піщані гряди), антропогенних (дамби, греблі, меліоративні канали, дорожні насипи, виїмки, кар'єри) форм рельєфу. Серед сучасних геоморфологічних процесів, які простежуються на досліджуваній території, домінуючими є водно-ерозійні, біогенні, еолові, болотні, антропогенні.

Що стосується природно-територіальних комплексів водозбору, то перший ландшафтний рівень займають заболочені заплави річок з крупнозлаково-осоковими луками на частково осушених торфовищах. На другому ландшафтному рівні виділяються нерозчленовані перші і другі тераси поліських річок з різнотравно-злаково-осоковими луками і чорничниковими сосняками на дерново-слабо- і середньопідзолистих

грунтах, частково розораних. Третій ландшафтний рівень представляють: 1) слабоплогі схили з карстовим мікрорельєфом, покриті в минулому різнотравно-злаковими луками і дубово-сосновими лісами на дерново-карбонатних грунтах, переважно розораних; 2) зандрові рівнини із зеленомоховими і чорничниковими сосняками з домішкою дрібнолистяних порід на дерново-слабо- і середньопідзолистих грунтах, частково розораних; 3) денудаційні рівнини, складені карбонатними породами і перекриті водно-льодовиковими відкладами з різнотравно-злаково-осоковими луками і дубово-сосновими лісами на дернових карбонатних і дерново-слабо-підзолистих грунтах, переважно розорані; 4) кінцево-меренні пасма і пагорби з дубово-грабовими лісами з домішкою сосни на дерново-слабо- і середньопідзолистих грунтах, частково розорані [1].

У басейні р. Турія заповідаються [12] цінні лісові ділянки, заплавні, лучно-болотні та чагарникові угіддя, місця гніздування водоплавних і навколоводних птахів, різні види лікарських рослин, червонокнижні та регіонально рідкісні рослини (лілія лісова, плаун річковий, плаун булавовидний, булатка червона, росичка англійська, зозулинець блощинний, молодильник озерний, пальчатокорінник травневий та пальчатокорінник Фукса, хамедафна чашкова, конвалія травнева, мох ісландський, вовчі ягоди пахучі, зозуліні черевички справжні, хвощ великий, баранець звичайний, підсніжник звичайний, цибуля ведмежа, любка дволиста), типові для Західного Полісся дикі тварини і птахи (козуля європейська, лисиця, кабан дикий, заєць-русак, білка, куниця лісова, тетерук, рябчик), а також рідкісні та червонокнижні тварини (видра річкова, журавель сірий (на прольотах), махаон, лелека чорний, чапля сіра, пугач, підорлик малий, гоголь, лунь польовий, могильник, скигляк малий, зміїд, сорокопуд сірий, очеретянка прудка).

Тут знаходиться 74 об'єкти і території ПЗФ: 10 ботанічних заказників, 11 ландшафтних заказників, 4 лісові заказники, 11 гідрологічних заказників, 6 загальнозоологічних заказників, 1 загальногеологічний заказник, 20 ботанічних пам'яток природи, 3 зоологічні пам'ятки природи, 4 гідрологічні пам'ятки природи, 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, 2 заповідні урочища. З них 4 об'єкти ПЗФ мають загальнодержавне значення (рис. 1). Таким чином, у басейні нараховується 4 категорії природно-заповідних об'єктів – заказники, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідні урочища (до складу ПЗФ України входять 11 категорій природно-заповідних об'єктів та територій). Найбільшу частку за кількістю об'єктів ПЗФ у басейні Турії становлять ботанічні пам'ятки природи – 27,03%, найменшу – загальногеологічні заказники – 1,35; щодо розподілу за площею, то найбільший відсоток припадає на загальнозоологічні заказники, найменший – на парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (0,05%) (рис. 2). Загальна площа ПЗФ басейну становить 22956,08 га, фактична – 22954,48 га.

Умовні позначення:

- ліс
- водотоки
- болота
- луки
- населені пункти

Категорії природно-заповідних територій

- ландшафтний заказник
- ботанічний заказник
- лісовий заказник
- гідрологічний заказник
- загальногеологічний заказник
- загальнозоологічний заказник
- парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва
- ботанічна пам'ятка природи
- зоологічна пам'ятка природи
- гідрологічна пам'ятка природи
- заповідне урочище

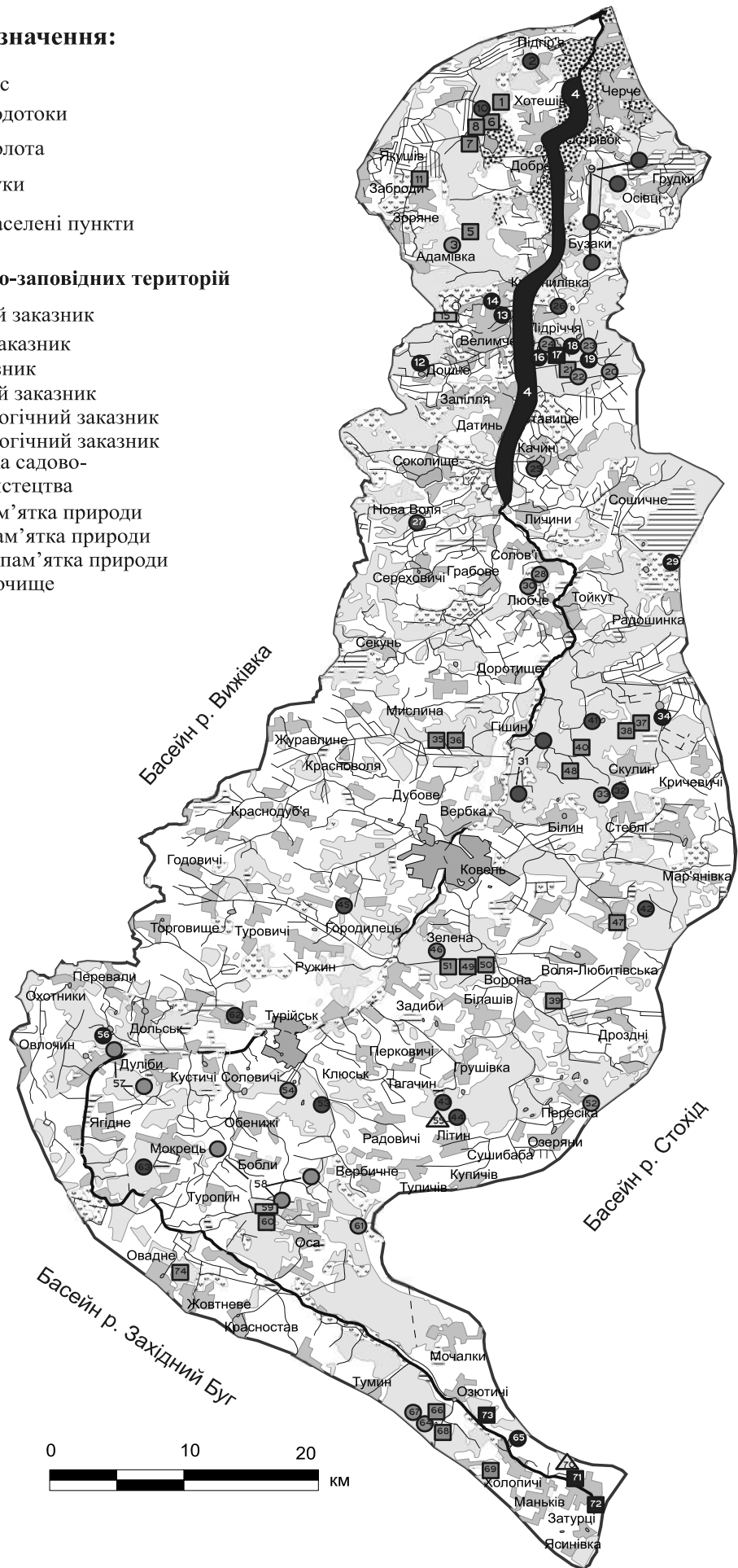
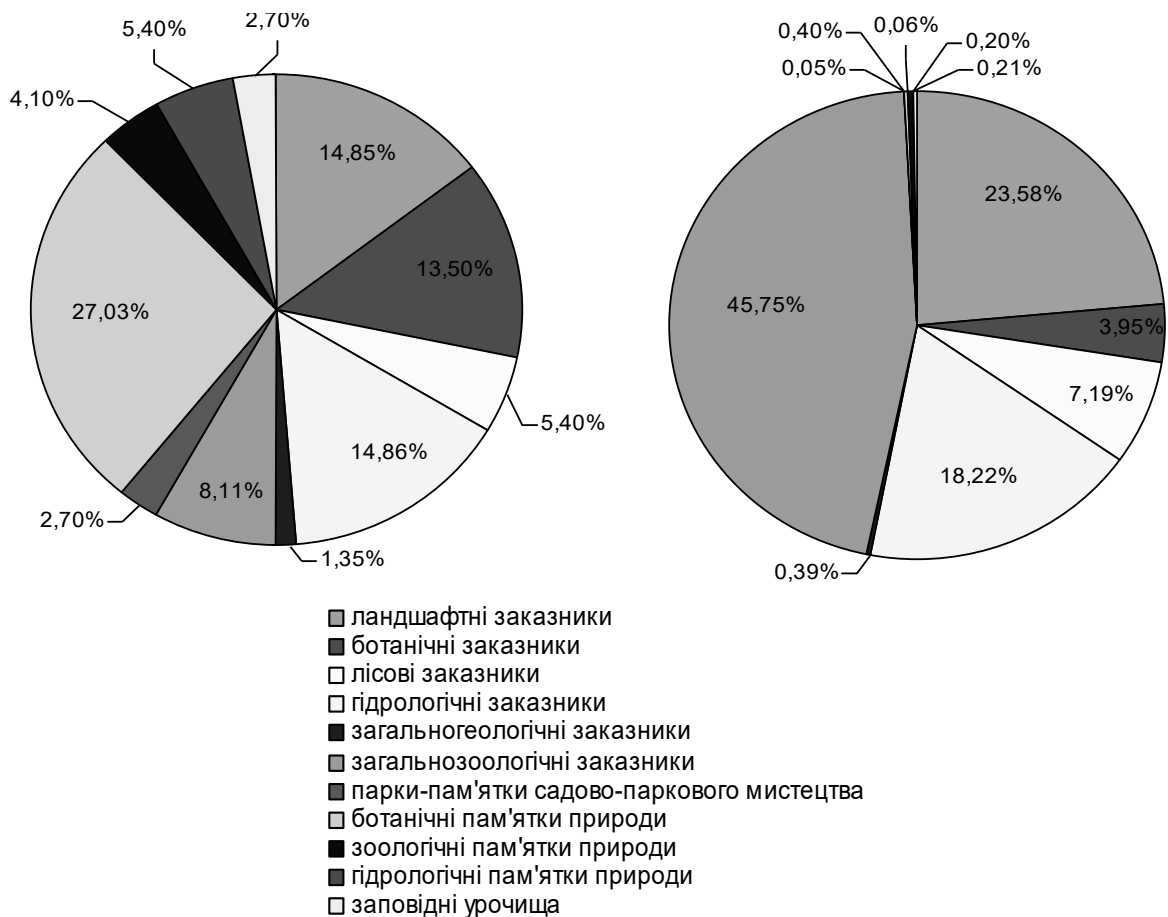

Рис.1 – Просторова локалізація об'єктів і територій ПЗФ басейну р. Турія

Рис. 2 – Розподіл природно-заповідних територій басейну р. Турія за кількістю (а) і площею (б).

Коефіцієнт заповідності басейну р. Турія становить 7,75 %. Із 74-ох об'єктів і територій ПЗФ лише 24 мають площу, яка перевищує 50 га. Решта природно-заповідних об'єктів і територій мають дуже малі площі. Із територій ПЗФ загальнодержавного значення (усього в басейні їх 4) лише ботанічний заказник „Губин” (418 га) і ботанічний заказник „Вутвицький” (50 га) мають площу 50 га і більше. На думку Ю. А. Злобіна та його співавторів, гранична площа природно-заповідних територій, яку можна вважати екологічно стабільною, складає до 50 га. Таку цифру називають й інші автори, обґрунтовуючи її значною розораністю та відсутністю великих відносно збережених природних масивів. Ступінь розчленованості (інсуляризованості) природно-заповідних територій відображає коефіцієнт інсуляризованості [9]. Значення цього показника лежать у межах від 0 (інсуляризованість повністю відсутня) до 1 (інсуляризованість максимальна, всі природно-заповідні об'єкти нестійкі, мають площу менше 50 га). Чим вище значення коефіцієнта інсуляризованості, тим значнішу роль в загальній території, що охороняється, відіграють дрібні ділянки, що не мають екологічної стабільності, їх роль у збереженні генофонду незначна. У басейні р. Турія ступінь розчленованості (інсуляризованості) природно-заповідних територій становить 0,35. Перелік та географія об'єктів ПЗФ подані нижче.

Перелік об'єктів і територій ПЗФ басейну р. Турії

Природно-заповідні території загальнодержавного значення:

- Ботанічний заказник „Губин” (№ 64 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Нечимне” (№ 41 на картосхемі)
- Ботанічний заказник „Вутвицький” (№ 20 на картосхемі)
- Гідрологічна пам'ятка природи „Озеро Добре” (№ 17 на картосхемі)
- Природно-заповідні території місцевого значення:*
- Ландшафтний заказник „Святобузаківський” (№ 9 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Сірче” (№ 10 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Качинський” (№ 25 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Бузаки” (№ 26 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Прирічний” (№ 31 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Скулинський” (№ 32 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Волошки” (№ 42 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Літинський” (№ 43 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Радовичівський” (№ 44 на картосхемі)
- Ландшафтний заказник „Калинівські кринички” (№ 45 на картосхемі)
- Ботанічний заказник „Поступельський журавлиник” (№ 3 на картосхемі)
- Ботанічний заказник „Підрічанський” (№ 22 на картосхемі)
- Ботанічний заказник „Нуйнівський” (№ 23 на картосхемі)
- Ботанічний заказник „Мочуринський” (№ 24 на картосхемі)
- Ботанічний заказник „Озерище” (№ 28 на картосхемі)
- Ботанічний заказник „Любче” (№ 30 на картосхемі)
- Ботанічний заказник „Лісова дача” (№ 33 на картосхемі)
- Ботанічний заказник „Задибський” (№ 46 на картосхемі)
- Лісовий заказник „Поступельський” (№ 2 на картосхемі)
- Лісовий заказник „Кошляк Радовичівський” (№ 53 на картосхемі)
- Лісовий заказник „Кульчинська соснина” (№ 62 на картосхемі)
- Лісовий заказник „Мокрецький” (№ 63 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Турський” (№ 4 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Озеро Дошне” (№ 12 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Урочище Терешково” (№ 13 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Урочище Плав” (№ 14 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Озеро Карасине” (№ 16 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Озеро Сошичне” (№ 18 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Озеро Мочурине” (№ 19 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Озеро Скомирське” (№ 29 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Соминський” (№ 34 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Озеро Святе” (№ 56 на картосхемі)
- Гідрологічний заказник „Холопичівський” (№ 65 на картосхемі)
- Загальногеологічний заказник „Дюна” (№ 27 на картосхемі)
- Загальнозоологічний заказник „Озерянський” (№ 52 на картосхемі)
- Загальнозоологічний заказник „Соловичівський” (№ 54 на картосхемі)
- Загальнозоологічний заказник „Туричанський” (№ 57 на картосхемі)
- Загальнозоологічний заказник „Бобли” (№ 58 на картосхемі)
- Загальнозоологічний заказник „Осівський” (№ 61 на картосхемі)
- Загальнозоологічний заказник „Губинський резерват” (№ 67 на картосхемі)
- Парк - пам'ятка садово-паркового мистецтва „Літинський” (№ 55)
- Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва „Садиба Липинського” (№ 70)
- Ботанічна пам'ятка природи „Берізка” (№ 5 на картосхемі)
- Ботанічна пам'ятка природи „Смерека” (№ 6 на картосхемі)
- Ботанічна пам'ятка природи „Соснина” (№ 7 на картосхемі)
- Ботанічна пам'ятка природи „Кедр сибірський” (№ 11 на картосхемі)

Ботанічна пам'ятка природи „Дуб звичайний” (№ 21 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Вільшаник – 2” (№ 36 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Лісова хаща” (№ 37 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Соснина – 1” (№ 38 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Соснина – 2” (№ 39 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Соснова дача” (№ 40 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Дуби звичайні – велетні” (№ 47 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Волога судіброва” (№ 48 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Сосновий бір” (№ 49 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Соснянка” (№ 50 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Хвойна” (№ 51 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи „Модриновий ліс” (№ 66 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи „Дуб звичайний велетень-1” (№ 68)
Ботанічна пам'ятка природи „Дуб звичайний велетень-2” (№ 69)
Ботанічна пам'ятка “Дуб звичайний 500 років” (№ 74 на картосхемі)
Зоологічна пам'ятка природи „Чорний бусол” (№ 1 на картосхемі)
Зоологічна пам'ятка природи „Чапля” (№ 8 на картосхемі)
Зоологічна пам'ятка природи „Козакова нива” (№ 60 на картосхемі)
Гідрологічна пам'ятка природи „Затурцівські джерела” (№ 71 на картосхемі)
Гідрологічна пам'ятка природи „Витік р. Турії” (№ 72 на картосхемі)
Гідрологічна пам'ятка природи „Турійські джерела” (№ 73 на картосхемі)
Заповідне урочище „Велимченська дача” (№ 15 на картосхемі)
Заповідне урочище „Бобли” (№ 59 на картосхемі)
Ботанічна пам'ятка природи “Вільшаник – 1” (№ 35 на картосхемі)/

Щільність об'єктів ПЗФ у басейні р. Турія становить 2,55 об'єкта/100 км². Цей показник вищий від середнього по Україні (1,08) та області (1,86).

Висновки. В цілому об'єкти і території ПЗФ розміщені у басейні Турії відносно рівномірно, але найменше їх у центральній-лівобережній частині досліджуваного водозбору. Попри велику кількість об'єктів ПЗФ (74), у басейні представлено лише 4 категорії природно-заповідних територій: заказники, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідні урочища. Таким чином, категоріальна структура множини заповідних об'єктів є неповночленною. Зокрема, відсутні об'єкти вищих категорій заповідності – заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, біосферні резервати. Зважаючи на велику кількість озер у басейні та прогресуючі процеси евтрофікації багатьох із них, доцільним є посилення охорони і заповідання озерних екосистем.

З-поміж 74 об'єктів ПЗФ лише 4 мають статус загальнодержавних. Майже 68 % усіх природно-заповідних територій мають площу, меншу від 50 га, що засвідчує їх екологічну нестабільність. Проте в цілому в басейні Турії ступінь розчленованості природно-заповідного фонду відносно невелика (0,35), що вказує на доволі високу якість розміщення природно-заповідної мережі на водозборі.

Успішний розвиток заповідної справи на досліджуваній території та в Україні загалом неможливий без загальнодержавної підтримки політики стимулювання екологічних програм та природоохоронних заходів. Для ефективного управління природно-заповідною мережею на регіональному та державному рівні необхідно: 1) розробити й упровадити механізми

економічного стимулювання створення нових об'єктів природно-заповідного фонду; 2) збільшити фінансування заходів щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду; 3) підвищити якість земельної кадастрової документації; 4) покращити екологічну свідомість та обізнаність громадян, представників органів влади та місцевого самоврядування з питань необхідності збереження цінних об'єктів природного середовища; 5) підняти рівень виконавчої дисципліни.

Для збереження цінних природних елементів навколишнього середовища на перспективу необхідно значно розширити заповідний фонд досліджуваного водозбору до науково-обґрунтованої норми – 15 % (коефіцієнт заповідності басейну р. Турія становить 7,75 %). Це забезпечить охорону унікальної природи й підтримання екологічної рівноваги, значно зменшить негативні явища, пов'язані з великомасштабною осушувальною меліорацією. Сучасна парадигма монофункціональності ПЗФ, яка передбачає лише збереження біотичного і ландшафтного різноманіття, повинна бути доопрацьована пріоритетом поліфункціональної парадигми, яка враховує, крім традиційної природоохоронної, й інші, але не менш важливі функції – екологічну, ресурсну, соціальну, економічну, освітню. Адже крім функції збереження природних комплексів, охорони здоров'я населення, як свідчить зарубіжний досвід, природно-заповідні території можуть бути важливим джерелом поповнення бюджету і тим самим сприяти розвитку місцевої економіки та забезпечувати поліпшення екологічного стану довкілля.

Список літератури

1. Атлас Волинської області / [відп. ред. Ф. В. Зузук]. – М. : Комітет геодезії і картографії СРСР, 1991. – 42 с. 2. Брусак В. П. Географічні дослідження природно-заповідних територій: методологія і структура / В. П. Брусак // Вісник Львівського ун-ту. Серія Географ. – 2006. – Вип. 33. – С. 31–42. 3. Географічна енциклопедія України : в 3-х т. – К.: УЕ, 1993. – 1–3 т. 4. Голубець М. А. Від біосфери до соціосфери / М. А. Голубець. – Львів : Поллі, 1997. – 256 с. 5. Проблеми збереження та відновлення біорізноманіття в Україні / Д. М. Гродзинський, Ю. Р. Шеляг-Сосонко та ін. – К.: Академперіодика, 2001. 6. Закон України „Про природно-заповідний фонд України” // Екологічне законодавство України : у 2 кн. / відп. ред. В. І. Андрейцев. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – Кн. 1. – 704 с. ; Кн. 2. – 576 с. 7. Заповідні об'єкти Волинської області / Укл. Й. Я. Романюк. – Луцьк, 1977. – 35 с. 8. Ковальчук І. П. Природно-заповідний фонд басейну р. Стохід: сучасний стан, картографічна модель, шляхи оптимізації функціонування / Ковальчук І. П., Павловська Т. С., Савчук Д. В. // Часопис картографії. – 2011. – Вип. 3. – С. 82–91. 9. Методичні вказівки до виконання контрольної роботи з курсу „Заповідна справа” для студентів за напрямом підготовки 6.040106 „Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування ” спеціалізації „Водогосподарська екологія та природокористування” заочної форми навчання (Кримський НКЦ). // Ю. С. Кушнірук, М. С. Яковичина. – Рівне : НУВГП, 2010 – 16 с. 10. Попович М. Ю. Заповідне лісознавство / Попович М. Ю., Корінко О. М., Устименко П. М. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2009. – 384 с. 11. Попович С. Значення природно-заповідного фонду у формуванні національної екомережі України / С. Попович // Національна мережа України : пріоритети формування : Зб. статей та виступів на Нац. конф. (Київ, 22 січ. 2001 р.). – К., 2001. – С. 37–43. 12. Природно-заповідний фонд Волинської області / [упоряд. М. Химин]. – Луцьк : Ініціал, 2003. – 48 с. 13. Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем (концептуальні підходи, практична

реалізація) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра геогр. наук : 11.00.11 / Л. П. Царик ; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2010. – 40 с. **14.** Социально-экологическая значимость природно-заповедных территорий Украины / [Т. Л. Андриенко, П. Г. Плюта, Е. И. Прядко, Г. Н. Каркуциев] ; отв. ред. Сытник К. М. – К.: Наукова думка, 1991. – 160 с. **15.** *Топчиев А. Г.* Геоэкология: географические основы природопользования / А. Г. Топчиев. – Одесса : Астропринт, 1996. – 392 с. **16.** *Шеляг-Сосонко Ю.* Наукові засади встановлення принципів і критерії територіальної структури екомережі та екосистемних параметрів її складових / Ю. Шеляг-Сосонко // Національна мережа України : пріоритети формування : Зб. статей та виступів на Нац. конф. (Київ, 22 січ. 2001 р.). – К., 2001. – С. 17 – 21.

***Павловська Т. С., Ковальчук І. П., Чижевська Л. Т.* Сучасний стан природно-заповідної мережі басейну р. Турія.** У статті відображено результати дослідження природно-заповідного фонду басейну р. Турія: його структуру, коефіцієнт заповідності, коефіцієнт інсуляризованості, показник щільності та особливості просторової локалізації природоохоронних територій. Обґрунтовано пропозиції з оптимізації рівня насичення басейну природно-заповідними об'єктами різних рангів і статусу та поліпшення екологічного стану й ефективності використання існуючих пам'яток природи.

Ключові слова: природно-заповідні території, природно-заповідний фонд, коефіцієнт заповідності, коефіцієнт інсуляризованості, щільність об'єктів ПЗФ

***Pavlovska T., Kovalchuk I., Chizhevskaya L.* Modern state of Turia river basin's natural reserve net.** In the article the results of the investigation of Turia river basin's natural reserve fund has been highlighted. Its structure, reserve's coefficient, insularization coefficient, density factor, spacions location protection territory factor. The proposals for the optimization of protected natural objects of different ranks and status for the pool, and improvement of the environmental status and efficiency of the network facilities are substantiated in the article.

Keywords: natural reserve area, natural reserve fund, reserve's coefficient, insolation coefficient, density.

***Павловская Т. С., Ковальчук И. П., Чижевская Л. Т.* Современное состояние природно-заповедной сети бассейна р. Турия.** В статье отражены результаты исследования природно-заповедного фонда бассейна р. Турия: его структуры, коэффициента заповедности, коэффициента инсуляризации, показателя густоты и пространственной локализации природоохранных территорий. Обоснованы предложения по оптимизации уровня насыщенности бассейна природно-заповедными объектами разных рангов и статуса, а также улучшения экологического состояния и эффективности использования существующей сети объектов.

Ключевые слова: природно-заповедные территории, природно-заповедный фонд (ПЗФ), коэффициент заповедности, коэффициент инсуляризации, плотность объектов ПЗФ.

Надійшла до редколегії 04.03.2013